

บทที่ 4

การวิเคราะห์ทางการเงินของสหกรณ์การเกษตร

4.1 ความสำคัญของการวิเคราะห์ทางการเงิน

การวิเคราะห์ทางการเงินเป็นการประเมินผลการดำเนินงานและฐานะการเงินของสหกรณ์การเกษตรตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อให้เห็นถึงข้อดีและข้อบกพร่องของฐานะการเงินของสหกรณ์ โดยใช้ข้อมูลจากงบการเงินอันได้แก่งบดุล ซึ่งเป็นบที่แสดงฐานะทางการเงินและงบกำไรขาดทุน ซึ่งเป็นงบแสดงผลการดำเนินงาน ผู้ที่จำเป็นต้องทำการวิเคราะห์ทางการเงินนี้มีหลายฝ่ายด้วยกัน แต่ละฝ่ายจะมีจุดมุ่งหมายในการวิเคราะห์ที่แตกต่างกันออกไป อาทิเช่น

ก. เจ้าของกิจการ อันได้แก่สมาชิกของสหกรณ์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นแหล่งเงินทุนระยะยาวที่ไม่มีภาระผูกพันในการจ่ายชำระคืน สมาชิกของสหกรณ์จะสนใจในความสามารถของการบริหารงานของสหกรณ์ เพราะเขาย่อมต้องการเห็นความก้าวหน้าของธุรกิจสหกรณ์และความมั่นคงทางการเงินในระยะยาว อันจะมีผลกระทบต่อจำนวนเงินปันผลและเงินเฉลี่ยคืนจากสหกรณ์ที่เขาจะได้รับ

ข. เจ้าหนี้เงินกู้ระยะสั้น เจ้าหนี้เงินกู้ระยะสั้นเป็นแหล่งเงินทุนระยะสั้นซึ่งสหกรณ์การเกษตรมีภาระผูกพันการจ่ายชำระคืนภายในระยะเวลาไม่เกิน 1 ปี เจ้าหนี้เงินกู้ระยะสั้นจึงสนใจความสามารถในการชำระหนี้ระยะสั้น หรือวิเคราะห์สภาพคล่องของสหกรณ์โดยดูจากเงินทุนหมุนเวียนในระยะสั้นของสหกรณ์ว่ามีเพียงพอหรือไม่

ค. เจ้าหนี้เงินกู้ระยะยาว เจ้าหนี้เงินกู้ระยะยาวเป็นแหล่งเงินทุนระยะยาวซึ่งสหกรณ์การเกษตรมีภาระผูกพันการจ่ายชำระคืนเงินต้นตามกำหนด และจ่ายชำระดอกเบี้ยตามสัญญา เจ้าหนี้เงินกู้ระยะยาวจะสนใจความสามารถในการหารายได้หรือประสิทธิภาพในการประกอบธุรกิจของสหกรณ์ ผู้ที่จะปล่อยเงินกู้ระยะยาวตระหนักดีว่าการที่มีสภาพคล่องดีมากในขณะนี้ มิได้หมายความว่าความสามารถในการชำระหนี้ในระยะยาวจะดีไปด้วย ถ้าหากประสิทธิภาพในการประกอบกิจการต่ำ

ง. **ผู้บริหารสหกรณ์** ได้แก่ ผู้จัดการ คณะกรรมการดำเนินงานสหกรณ์ จะต้องทราบฐานะการเงินของสหกรณ์ เพื่อนำมาใช้ในการวางแผนและควบคุมการเงินตลอดจนการดำเนินงานของสหกรณ์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

เนื่องจากการวิเคราะห์ทางการเงินมีความสำคัญต่อบุคคลฝ่ายต่าง ๆ ดังกล่าว กรมตรวจบัญชีสหกรณ์จึงได้กำหนดให้ผู้สอบบัญชีสหกรณ์รายงานผลการบริหารงานสหกรณ์ โดยการวิเคราะห์งบการเงินในรายงานการสอบบัญชีของสหกรณ์ตามแบบที่กรมตรวจบัญชีสหกรณ์กำหนดขึ้น กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ได้ระบุแนวทางการเขียนรายงานผลการบริหารงานแก่ผู้สอบบัญชี โดยมีรายละเอียดดังนี้คือ "ให้รายงานถึงผลการดำเนินงานของสหกรณ์อันมีต่อสมาชิกโดยมองในแง่อำนวยความสะดวกเพียงไร โดยรายงานตามแบบที่กำหนด ที่สำคัญที่สุดให้รายงานถึงประสิทธิภาพในการบริหารงาน โดยอาศัยเครื่องมือการวิเคราะห์งบการเงิน กล่าวคือ วิเคราะห์อัตราส่วนต่าง ๆ ควบคู่กับข้อมูลอื่น ๆ ที่ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ นั่นคือมองภาพของสหกรณ์ทุกแห่งพร้อม ๆ กัน แยกแยะให้ได้ว่า จุดไหนเป็นจุดอ่อนของสหกรณ์ จุดไหนเป็นจุดเด่น นอกจากการวิเคราะห์ที่กล่าวข้างต้นควรจะสามารถแนะนำได้ว่าหนทางที่จะปรับปรุงจุดอ่อนดังกล่าว น่าจะอย่างไรบ้าง ซึ่งให้เห็นว่าหากปล่อยให้สภาพเช่นนี้ อาจจะมีปัญหาในด้านใดบ้าง การรายงานที่กล่าวมานี้วิธีที่ดีที่สุดคือ กล่าวในเชิงเสนอแนะเท่านั้น และที่สำคัญที่สุดต้องคำนึงอยู่เสมอว่าในทางปฏิบัติต้องพอเป็นไปได้"¹

4.2 ข้อจำกัดของการวิเคราะห์ทางการเงิน

ดังได้กล่าวมาแล้วว่าในการวิเคราะห์ทางการเงินเป็นการนำข้อมูลจากงบการเงินอันได้แก่งบดุลและงบกำไรขาดทุนไปใช้ งบการเงินเป็นรายงานทางการเงินที่จัดทำขึ้นเพื่อแสดงฐานะการดำเนินงานในรอบระยะเวลาหนึ่งและแสดงฐานะการเงินในเวลาใดเวลาหนึ่งตามหลักการทางการบัญชี ในการนำข้อมูลจากงบการเงินไปวิเคราะห์ ผู้วิเคราะห์ควรทราบถึงข้อจำกัดของงบการเงิน เพื่อตระหนักถึงข้อบกพร่องบางประการที่อาจเกิดขึ้นจากข้อจำกัดของงบการเงิน ข้อจำกัดของงบการเงินมีหลายประการคือ

¹ กระดาษทำการสำหรับสหกรณ์การเกษตร แบบ น.ร.ง./1/23 กรมตรวจบัญชีสหกรณ์

1. การวิเคราะห์ทางการเงินจำเป็นต้องใช้ข้อมูลทางบัญชีมาพิจารณา และข้อมูลที่ได้มานั้น อาจจะได้มาจากการใช้วิธีการทางบัญชีที่แตกต่างกัน เนื่องจากวิธีการบันทึกรายการทางบัญชีสามารถทำได้หลายรูปแบบ และสามารถตีความหมายได้หลายอย่าง หรือบางครั้งอาจมีการดัดแปลงเพื่อให้ได้ข้อมูลทางบัญชีตามที่ต้องการให้เป็น ตัวอย่างเช่น การวิเคราะห์การเงินของสหกรณ์การเกษตรสอง แห่งซึ่งใช้วิธีการคิดมูลค่าสินค้าคงคลังที่แตกต่างกัน หรือใช้วิธีคิดค่าเสื่อมราคาที่แตกต่างกัน ข้อมูลทางบัญชีที่ได้ก็จะแตกต่างกัน หรือบางครั้งสหกรณ์ใช้วิธีลงบัญชีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการสำรองหนี้สูญ การวิจัย และพัฒนา การประกันคุณภาพของสินค้าที่แตกต่างกัน หรือแม้แต่การใช้ปีทางบัญชีที่ต่างกัน ตัวเลขที่ออกมา ก็จะแตกต่างกัน ในการวิเคราะห์ทางการเงินของสหกรณ์การเกษตร โดยเฉพาะถ้ามีการเปรียบเทียบกันไม่ว่าจะเป็นการเปรียบเทียบฐานะการเงินของสหกรณ์ การเกษตรแห่งเดียวกันในแต่ละช่วงเวลา หรือเปรียบเทียบฐานะการเงินของสหกรณ์ต่าง ๆ ในช่วงระยะเวลาเดียวกัน สิ่งที่ต้องคำนึงถึงก็คือที่มาของข้อมูลทางบัญชี ก่อนที่จะนำตัวเลขไปใช้ในการวิเคราะห์ควรมีการทบทวนที่มาของข้อมูลเพื่อที่จะปรับปรุงข้อมูลทางบัญชีที่แตกต่างกันอันเนื่องมาจากวิธีการลงบัญชีที่ต่างกันเสียก่อน มิฉะนั้นแล้วตัวเลขที่ได้ ออกมาจะเป็นตัวเลขที่ไม่น่าเชื่อถือ หรืออาจทำให้สหกรณ์แห่งหนึ่งมีฐานะทางการเงินที่ด้อยกว่าสหกรณ์อื่น ๆ เนื่องจากข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์ได้มาจากวิธีการทางบัญชีที่ต่างกัน

2. ในช่วงระยะเวลาที่เกิดภาวะเงินเฟ้อ ราคาสินค้าต่าง ๆ จะมีราคาสูงขึ้น จึงก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในมูลค่าของสินทรัพย์ ข้อมูลที่แสดงฐานะทางการเงินของสหกรณ์โดยการใช้ข้อมูลทางบัญชีอาจถูกบิดเบือนไปได้ จึงควรมีข้อมูลเกี่ยวกับมูลค่าของสินทรัพย์ในปัจจุบัน (Current replacement values) ประกอบเพิ่มเติมไปด้วย

3. ไม่ควรเชื่อถืออย่างเต็มที่ว่าอัตราส่วนการเงิน ซึ่งเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ทางการเงินจะเป็นตัวชี้บ่งฐานะการเงินของสหกรณ์ที่ดีที่สุด บางครั้งอัตราส่วนการเงินของสหกรณ์แห่งหนึ่ง อาจจะแตกต่างไปจากอัตราส่วนเฉลี่ยของสหกรณ์ทั่วไป ก็มีได้หมายความว่าสหกรณ์แห่งนั้นจะต้องมีฐานะการเงินที่เลวร้ายไปกว่าสหกรณ์อื่น ๆ อัตราส่วนที่คำนวณได้นั้นจะเป็นเพียงสัญญาณที่จะเตือนให้เราวิเคราะห์รายละเอียดต่อไปว่าเหตุใดตัวเลขของสหกรณ์แห่งนั้นจึงได้แตกต่างไปจากค่าเฉลี่ยทั่วไป สาเหตุเหล่านั้นมาจากวิธีการทางบัญชีหรือความบกพร่องทางการบริหารเพื่อจะได้หาทางแก้ไขต่อไป ในทำนองเดียวกันถ้าอัตราส่วนการเงินของสหกรณ์มิได้แตกต่างไปจากอัตราส่วนเฉลี่ยของสหกรณ์ประเภท

เดียวกัน ก็มีได้แสดงว่าสหกรณ์แห่งนั้นประสบผลสำเร็จจากการจัดการ เราจะต้องวิเคราะห์ลงไปอีกกว่าที่ตัวเลขออกมาเช่นนั้นเป็นเพราะว่ามีการตกแต่งตัวเลข หรือวิธีการลงบัญชีที่ทำให้เป็นเช่นนั้นหรือไม่ เพื่อที่จะได้หาทางแก้ไขจุดบกพร่องของการบริหารงานสหกรณ์ได้ต่อไป

4.3 ประเภทของการวิเคราะห์ทางการเงิน

ในการวิเคราะห์การเงินของสหกรณ์การเกษตร โดยใช้ข้อมูลจากงบการเงินสามารถแบ่งประเภทของการวิเคราะห์ได้ 2 ประเภท คือ

4.3.1 การวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบงบการเงิน การวิเคราะห์ประเภทนี้แบ่งออกได้ 2 ประเภท คือ

- ก. การวิเคราะห์เปรียบเทียบตามแนวดิ่ง
- ข. การวิเคราะห์เปรียบเทียบตามแนวนอน

4.3.2 การวิเคราะห์โดยใช้อัตราส่วนทางการเงิน การวิเคราะห์ประเภทนี้แบ่งออกได้ 4 ประเภท คือ

- ก. การวิเคราะห์อัตราส่วนสภาพคล่อง
- ข. การวิเคราะห์อัตราส่วนการใช้หนี้สินในการดำเนินการ
- ค. การวิเคราะห์อัตราส่วนวัดประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรดำเนินงาน
- ง. การวิเคราะห์อัตราส่วนความมีกำไร

4.3.1 การวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบงบการเงิน ในการเปรียบเทียบนี้อาจเป็นการเปรียบเทียบฐานะการเงินของสหกรณ์แห่งใดแห่งหนึ่งกับสหกรณ์อื่น ๆ (Cross section analysis) หรือเปรียบเทียบฐานะการเงินของสหกรณ์แห่งเดียวกันในช่วงระยะเวลาที่แตกต่างกัน (Time series analysis) เช่นในอดีตกับปัจจุบัน เพื่อจะได้ทราบข้อบกพร่องของการจัดการธุรกิจสหกรณ์การเกษตรนั้น ๆ และดำเนินการหาทางแก้ไขต่อไป ในการเปรียบเทียบจำเป็นต้องมีการจัดทำข้อมูลให้อยู่ในหน่วยวัดเดียวกันปกติจะใช้หน่วยวัดในรูปของเปอร์เซ็นต์ (Percentage) การวิเคราะห์ประเภทนี้แบ่งออกได้เป็น 2 อย่างคือ

ก. การวิเคราะห์เปรียบเทียบตามแนวดิ่ง เป็นการวิเคราะห์ส่วนประกอบของงบการเงินโดยการคำนวณดูว่าแต่ละรายการในงบการเงินมีอัตราส่วนร้อยละเท่าใดของยอดรวมทั้งหมดหรือยอดรวม

ย่อยของแต่ละกลุ่ม การวิเคราะห์ประเภทนี้เป็นประเภทที่กรมตรวจบัญชีสหกรณ์กำหนดให้สหกรณ์ทุกประเภทจัดทำเสนอต่อนายทะเบียนสหกรณ์ในวันสิ้นงวดบัญชี

ตารางที่ 4.1

งบดุลเปรียบเทียบของสหกรณ์ธุรกิจการเกษตรจำกัด

ประจำวันที่ 31 มีนาคม 2531 และ 2532

(หน่วย : พันบาท)

	31 มีนาคม 2532		31 มีนาคม 2531	
	จำนวนเงิน	ร้อยละของยอดรวม	จำนวนเงิน	ร้อยละของยอดรวม
สินทรัพย์				
สินทรัพย์หมุนเวียน				
เงินสดและเงินฝากธนาคาร	186	7.4	110	4.9
ลูกหนี้สุทธิ				
การค้า	80	3.2	100	4.5
เงินกู้	330	13.1	264	11.8
สินค้าคงเหลือ	208	8.3	188	8.5
สินทรัพย์หมุนเวียนอื่น ๆ	18	0.7	16	0.7
รวมสินทรัพย์หมุนเวียน	622	24.7	678	30.4
สินทรัพย์ถาวร				
ที่ดิน	714	28.4	714	32.0
สิ่งปลูกสร้าง	738	29.5	568	25.5
ยานพาหนะ	212	8.5	250	11.2
เครื่องใช้สำนักงาน	24	0.9	20	0.9
รวมสินทรัพย์ถาวร	1,688	67.3	1,552	69.6
รวมสินทรัพย์ทั้งหมด	2,510	100.0	2,230	100.0

(หน่วย : พันบาท)

	31 มีนาคม 2532		31 มีนาคม 2531	
	จำนวนเงิน	ร้อยละของยอดรวม	จำนวนเงิน	ร้อยละของยอดรวม
หนี้สินและทุน				
หนี้สินหมุนเวียน				
เจ้าหนี้การค้า	76	3.0	84	3.8
เงินกู้ยืม	268	10.7	206	9.2
เงินรับฝากจากสมาชิก	418	16.6	440	19.7
หนี้สินหมุนเวียนอื่น	22	0.9	20	0.9
รวมหนี้สินหมุนเวียน	784	31.2	750	33.6
หนี้สินระยะยาว				
เงินกู้ยืมระยะยาว	260	10.4	200	8.9
รวมหนี้สิน	1,044	41.6	950	42.5
ทุนของสหกรณ์				
ทุนเรือนหุ้นมูลค่าหุ้นละ 50 บาท				
หุ้นที่สมาชิกถือ 14,400 หุ้น				
หุ้นที่ชำระเต็มมูลค่าแล้ว	720	28.7	648	29.0
เงินสำรอง	444	17.7	390	17.6
ทุนสะสมตามข้อบังคับระเบียบ และอื่น ๆ				
	176	7.0	150	6.7
กำไรสุทธิประจำปี	126	5.0	92	4.2
รวมทุนของสหกรณ์	1,466	58.4	1,280	57.2
รวมหนี้สินและทุน	2,510	100.0	2,230	100.0

ตารางที่ 4.2

งบกำไรขาดทุนเปรียบเทียบของสหกรณ์ธุรกิจการเกษตรจำกัด
สิ้นสุดเพียงวันที่ 31 มีนาคม 2531 และ 2532

(หน่วย : พันบาท)

	ปีการเกษตร 2532		ปีการเกษตร 2531	
	จำนวนเงิน	ร้อยละของยอดรวม	จำนวนเงิน	ร้อยละของยอดรวม
รายได้ค่าขายและบริการรวม	1,314	100.0	1,000	100.0
หัก ต้นทุนขายและบริการ	1,028	78.2	768	76.8
กำไรขั้นต้น	286	21.8	232	23.2
หัก ค่าใช้จ่ายเฉพาะธุรกิจ	46	3.6	40	4.0
กำไรก่อนหักค่าใช้จ่ายดำเนินงาน	240	18.2	192	19.2
หัก ค่าใช้จ่ายดำเนินงานทั่วไป	120	9.1	102	10.2
กำไรก่อนรวมรายได้อื่น ๆ	120	9.1	90	9.0
บวก รายได้อื่น ๆ	32	2.4	22	2.2
กำไรสุทธิก่อนหักดอกเบี้ยจ่าย	152	11.5	112	11.2
หัก ดอกเบี้ยจ่าย	26	2.0	20	2.0
กำไรสุทธิ	126	9.5	92	9.2

จากตัวอย่างงบดุลและงบกำไรขาดทุนเปรียบเทียบของสหกรณ์ธุรกิจการเกษตรจำกัด เรา
อาจวิเคราะห์งบการเงินเปรียบเทียบตามแนวดิ่งโดยสรุปได้ดังนี้

จากงบดุลเปรียบเทียบในตารางที่ 4.1 จะเห็นได้ว่าในปี 2531 สหกรณ์ธุรกิจการเกษตรจำกัด
มีอัตราส่วนร้อยละของสินทรัพย์หมุนเวียนต่อสินทรัพย์รวมทั้งหมด เท่ากับ 30.4 ขณะที่อัตราส่วนร้อยละ
ของสินทรัพย์ถาวรต่อสินทรัพย์รวมเท่ากับ 69.6 และในปี 2532 สหกรณ์แห่งนี้มีอัตราส่วนร้อยละของ
สินทรัพย์หมุนเวียนต่อสินทรัพย์รวมเพิ่มขึ้นเป็น 32.7 แต่อัตราส่วนร้อยละของสินทรัพย์ถาวรต่อสินทรัพย์
รวมกลับลดลงเหลือ 67.3 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในปี 2532 สหกรณ์มีสภาพคล่องสูงขึ้นกว่าปี 2531
เล็กน้อย เมื่อหันไปพิจารณารายการหนี้สินและทุนของสหกรณ์ ปรากฏว่าอัตราส่วนร้อยละของหนี้สิน
หมุนเวียน หนี้สินระยะยาว และทุนของสหกรณ์ต่อยอดรวมหนี้สินและทุนของสหกรณ์ของปี 2531 และ
ปี 2532 ไม่ได้แตกต่างกันมากนัก กล่าวคือ ในปี 2531 สหกรณ์มีอัตราส่วนร้อยละของหนี้สินหมุน
เวียนต่อยอดรวมของหนี้สินและทุนเท่ากับ 33.6 และเท่ากับ 31.2 ในปี 2532 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าใน
ปี 2532 สหกรณ์มีสภาพคล่องดีขึ้น แต่เมื่อมองทางด้านเงินกู้ระยะยาวปรากฏว่าอัตราส่วนร้อยละของ
เงินกู้ยืมระยะยาวต่อยอดรวมของหนี้สินและทุนของสหกรณ์ ในปี 2532 กลับสูงกว่าในปี 2531 คือ
ในปี 2531 มีเพียง 8.9 และเพิ่มขึ้นเป็น 10.4 ในปี 2532 อันจะแสดงให้เห็นว่าสหกรณ์มีการะหนี้
สินระยะยาวเพิ่มขึ้น ส่วนทุนของสหกรณ์ในปี 2532 สหกรณ์สามารถระดมทุนจากแหล่งภายในได้มาก
ขึ้นโดยพิจารณาจากอัตราส่วนร้อยละของทุนของสหกรณ์ต่อยอดรวมหนี้สินและทุนของสหกรณ์ ซึ่งในปี
2531 มีเพียง 57.5 และเพิ่มขึ้นมาเป็น 58.4 ในปี 2532

จากงบกำไรขาดทุนเปรียบเทียบในตารางที่ 4.2 จะเห็นว่าอัตราส่วนร้อยละของต้นทุนขาย
และบริการต่อรายได้ค่าขายและบริการรวมทั้งปี ของปี 2532 สูงกว่าปี 2531 ทำให้กำไรขั้นต้นของ
ปี 2532 ต่ำกว่าปี 2531 คือในปี 2531 อัตราส่วนต้นทุนขายและบริการเท่ากับ 76.8 เปอร์เซ็นต์
และเท่ากับ 78.2 เปอร์เซ็นต์ในปี 2532 ทำให้อัตราส่วนกำไรขั้นต้นในปี 2532 ลดต่ำจากปี 2531
ลง 1.4 เปอร์เซ็นต์ (อัตราส่วนกำไรขั้นต้นในปี 2531 เท่ากับ 23.2% และในปี 2532 เท่ากับ
21.8%) แต่เมื่อพิจารณาถึงอัตราส่วนค่าใช้จ่ายเฉพาะธุรกิจและอัตราส่วนค่าใช้จ่ายดำเนินงานทั่วไป
แล้ว จะเห็นได้ว่าในปี 2532 สหกรณ์สามารถลดค่าใช้จ่ายส่วนนี้ไปได้มากและขณะเดียวกันสหกรณ์ก็
สามารถหารายได้อื่น ๆ ในอัตราที่สูงขึ้นจนทำให้อัตราส่วนร้อยละของกำไรสุทธิของปี 2532 สูงกว่าที่

เคยได้รับในปี 2531 คืออัตราส่วนร้อยละของกำไรสุทธิต่อรายได้ค่าขายและบริการรวมในปี 2531 เท่ากับ 9.2 และเท่ากับ 9.5 ในปี 2532

ดังนั้น จึงสามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่าในปี 2532 สหกรณ์ธุรกิจการเกษตรจำกัด สามารถดำเนินกิจการธุรกิจสหกรณ์ได้มีประสิทธิภาพดีขึ้นและมีสภาพคล่องสูงขึ้นช่วยให้เจ้าหน้าที่ระดับชั้นสามารถสบายใจได้ว่าสหกรณ์แห่งนี้สามารถที่จะนำทรัพย์สินหมุนเวียนไปชำระหนี้สินหมุนเวียนได้

ข. การวิเคราะห์เปรียบเทียบตามแนวนอน เป็นการวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลที่ปรากฏในงบการเงินของสหกรณ์เพื่อดูแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลาต่าง ๆ โดยการคำนวณผลต่างระหว่างจำนวนในปีปัจจุบันกับจำนวนในปีฐาน แล้วนำผลต่างดังกล่าวมาทำให้อยู่ในรูปของอัตราส่วนร้อยละ เพื่อให้มีหน่วยวัดเดียวกันอันจะก่อให้เกิดความสะดวกในการวิเคราะห์เปรียบเทียบ หรืออาจใช้สูตรดังนี้

$$\text{อัตราส่วนที่เปลี่ยนแปลง} = \frac{\text{จำนวนตัวเลขในปีปัจจุบัน} - \text{จำนวนตัวเลขในปีฐาน}}{\text{จำนวนตัวเลขในปีฐาน}} \times 100$$

ตารางต่อไปนี้จะเป็นตัวอย่างเป็นตัวอย่างแสดงแบบคูณเปรียบเทียบกับงบกำไรขาดทุนเปรียบเทียบของสหกรณ์ธุรกิจการเกษตรจำกัด

งบดุลเปรียบเทียบของสหกรณ์ธุรกิจการเกษตรจำกัด
 ประจำวันที่ 31 มีนาคม 2531 และ 2532

(หน่วย : พันบาท)

	31 2532	มีนาคม 2531	จำนวนเงิน	เพิ่มขึ้น ร้อยละ
สินทรัพย์				
สินทรัพย์หมุนเวียน				
เงินสดและเงินฝากธนาคาร	186	110	76	69
ลูกหนี้สุทธิ				
การค้า	80	100	-20	-20
เงินกู้	330	264	66	25
สินค้าคงเหลือ	208	188	20	10.6
สินทรัพย์หมุนเวียนอื่น ๆ	18	16	2	12.5
รวมสินทรัพย์หมุนเวียน	822	678	144	21.2
สินทรัพย์ถาวร-สุทธิ				
ที่ดิน	714	714	0.	0
สิ่งปลูกสร้าง	738	568	170	30
ยานพาหนะ	212	250	-38	-15.2
เครื่องใช้สำนักงาน	24	20	4	20
รวมสินทรัพย์ถาวร	1,688	1,552	136	8.7
รวมสินทรัพย์ทั้งหมด	2,510	2,230	280	12.6
หนี้สินและทุน				
หนี้สินหมุนเวียน				
เจ้าหนี้การค้า	76	84	-8	-9.5

(หน่วย : พันบาท)

	31 มีนาคม 2532	2531	เพิ่มขึ้น จำนวนเงิน	ร้อยละ
เงินกู้ยืม	268	206	62	30
เงินรับฝากจากสมาชิก	418	440	-22	-5
หนี้สินหมุนเวียนอื่น	22	20	2	10
รวมหนี้สินหมุนเวียน	784	750	34	4.5
หนี้สินระยะยาว				
เงินกู้ยืมระยะยาว	260	200	60	30
รวมหนี้สิน	1,044	950	94	9.9
ทุนของสหกรณ์				
ทุนเรือนหุ้นมูลค่าหุ้นละ 50 บาท				
หุ้นที่สมาชิกถือ 14,400 หุ้น				
หุ้นที่ชำระเต็มมูลค่าแล้ว	720	648	72	11.1
เงินสำรอง	444	390	54	13.8
ทุนสะสมตามข้อบังคับระเบียบและอื่น ๆ	176	150	26	17.3
กำไรสุทธิประจำปี	126	92	34	36.9
รวมทุนของสหกรณ์	1,466	1,280	186	14.5
รวมหนี้สินและทุน	2,510	2,230	280	12.6

ตารางที่ 4.4

งบกำไรขาดทุนเปรียบเทียบของสหกรณ์ธุรกิจการเกษตรจำกัด
สิ้นสุดเพียงวันที่ 31 มีนาคม 2531 และ 2532

(หน่วย : พันบาท)

	ปีการเกษตร		เพิ่มขึ้น	
	ปี 2532	ปี 2531	จำนวนเงิน	ร้อยละ
รายได้ค่าขายและบริการ				
ธุรกิจการซื้อ	560,	4 00	160	40.0
ธุรกิจการขาย	434	350	84	24.0
ธุรกิจเครดิต	320	250	70	28.0
รวมรายได้ในการขายและบริการ	1,314	1,000	314	31.4
ต้นทุนในการขายและบริการ				
ธุรกิจการซื้อ	504	360	144	40.0
ธุรกิจการขาย	348	272	76	27.9
ธุรกิจเครดิต	176	136	40	29.4
รวมต้นทุนในการขายและบริการ	1,028	768	260	33.8
กำไรขั้นต้น	286	232	54	23.2
หัก ค่าใช้จ่ายเฉพาะธุรกิจ				
ธุรกิจการซื้อ	14	10	4	40.0
ธุรกิจการขาย	14	16	- 2	- 12.5
ธุรกิจเครดิต	18	14	4	28.6
รวมค่าใช้จ่ายเฉพาะธุรกิจ	46	40	6	15.0
ค่าใช้จ่ายดำเนินงานทั่วไป	120	102	18	17.6
รวมค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น	166	142	24	16.9

(หน่วย: พันบาท)

	ปีการเกษตร		เพิ่มขึ้น	
	ปี 2532	ปี 2531	จำนวนเงิน	ร้อยละ
กำไรก่อนรวมรายได้อื่น ๆ	120	90	30	33.3
รายได้อื่น ๆ	32	22	10	45.4
กำไรสุทธิก่อนหักดอกเบี้ยจ่าย	152	112	40	35.7
ดอกเบี้ยจ่าย	26	20	6	30.0
กำไรสุทธิจากการดำเนินงาน	126	92	34	36.9

จากตารางที่ 4.3 และ 4.4 ซึ่งแสดงงบดุลและงบกำไรขาดทุนเปรียบเทียบของสหกรณ์ธุรกิจการเกษตรจำกัด เราอาจวิเคราะห์งบการเงินเปรียบเทียบตามแนวนอนโดยสรุปได้ดังนี้คือ

จากตารางงบดุลจะพบว่าในปี 2532 ยอดสินทรัพย์รวมเพิ่มขึ้นจากปี 2531 จำนวน 280,000.- บาท หรือเพิ่มขึ้น 12.6 เปอร์เซ็นต์ โดยมียอดสินทรัพย์หมุนเวียนเพิ่มขึ้นจำนวน 144,000.- บาท หรือ 21.2 เปอร์เซ็นต์ และสินทรัพย์ถาวรเพิ่มขึ้น 136,000.- บาท หรือ 8.7 เปอร์เซ็นต์ และเมื่อมองทางด้านหนี้สินรวมปรากฏว่ายอดหนี้สินรวมเพิ่มขึ้นจากปี 2531 ซึ่งมีเพียง 950,000.- บาท เพิ่มขึ้นเป็น 1,044,000.- บาท ในปี 2532 คือเพิ่มขึ้น 94,000.- บาท หรือ 9.9 เปอร์เซ็นต์ โดยมีหนี้สินหมุนเวียนเพิ่มขึ้น 34,000.- บาท หรือ 4.5 เปอร์เซ็นต์ และหนี้สินระยะยาวเพิ่มขึ้น 60,000.- บาท หรือ 30 เปอร์เซ็นต์ ทางด้านทุนของสหกรณ์ปรากฏว่า ในปี 2532 สหกรณ์สามารถเรียกเก็บค่าหุ้นจากสมาชิกได้สูงขึ้นถึง 11.1 เปอร์เซ็นต์ หรือ 72,000.- บาท

ผลจากการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ในปี 2532 ที่ทำให้สินทรัพย์หมุนเวียนเพิ่มขึ้น 21.2 เปอร์เซ็นต์ ขณะที่หนี้สินหมุนเวียนเพิ่มขึ้นเพียง 4.5 เปอร์เซ็นต์มีผลให้ทุนหมุนเวียนของสหกรณ์ซึ่งหาได้จากสินทรัพย์หมุนเวียนหักด้วยหนี้สินหมุนเวียนเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ซึ่งอาจวิเคราะห์ได้ว่าที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะสหกรณ์สามารถเรียกเก็บค่าหุ้นจากสมาชิกได้สูงขึ้นถึง 11.1 เปอร์เซ็นต์ ขณะเดียวกันก็ยังได้รับกำไรสุทธิประจำปีสูงขึ้นถึง 36.9 เปอร์เซ็นต์ นอกจากนี้ สหกรณ์ก็ยังสามารถกู้ยืมระยะยาวได้เพิ่มขึ้นจากปี 2531 ถึง 30% จึงกล่าวได้ว่าในปี 2532 นี้สหกรณ์มีสภาพคล่องสูงขึ้นกว่าเดิมมาก

ถ้าจะพิจารณาจากงบกำไรขาดทุน จะเห็นว่าในปี 2532 รายได้จากค่าขายและค่าบริการ สูงขึ้นจากปี 2531 ถึง 31.4 เปอร์เซ็นต์ ขณะเดียวกัน ต้นทุนในการขายและบริการก็สูงขึ้นถึง 33.8 เปอร์เซ็นต์ และค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานรวมสูงขึ้น 16.9 เปอร์เซ็นต์ แต่อย่างไรก็ตาม กำไรสุทธิ จากการดำเนินงานทั้งหมดสูงขึ้นถึง 36.9 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งอาจสรุปได้ว่าในปี 2532 สหกรณ์แห่งนี้ สามารถบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพทำให้ได้รับกำไรสูงขึ้นจากเดิมมากแม้ว่าในการบริหารงานจะ ยังผลให้ต้นทุนสูงขึ้นก็ตาม

4.3.2 การวิเคราะห์โดยใช้อัตราส่วนทางการเงิน อัตราส่วนทางการเงินเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งที่ใช้ บริหารทางการเงินใช้ในการประเมินฐานะการดำเนินงานและฐานะการเงินของธุรกิจสหกรณ์ อัตรา ส่วนโดยตัวของมันเองแล้วไม่สามารถบอกให้ทราบฐานะว่าเป็นอย่างไร เช่นอัตราหมุนเวียนของ สินค้าคงคลังคือ 9 ครั้งต่อปี หรือระยะเวลาเฉลี่ยที่จะเก็บเงินจากลูกหนี้การค้าคือ 24 วัน การบอก เช่นนี้ไม่สามารถทำให้เราทราบได้ว่าอัตราส่วนที่ปรากฏนี้เป็นอัตราส่วนที่เหมาะสมสำหรับสหกรณ์หรือไม่ จึงจำเป็นต้องมีการเปรียบเทียบ ซึ่งการเปรียบเทียบอัตราส่วนจะมี 2 วิธีคือ การเปรียบเทียบอัตรา ส่วนในปัจจุบันกับอดีต (Time series analysis) เช่นอัตราส่วนเงินทุนหมุนเวียนของปีปัจจุบัน เปรียบเทียบกับปีที่ผ่านมาเพื่อคุณภาพคล่องของสหกรณ์ว่าดีขึ้นหรือไม่ ถ้าหากเรามีข้อมูลในอดีตหลายๆ ปีก็จะทำให้สามารถพยากรณ์สภาพคล่องของสหกรณ์ในอนาคตได้ นอกจากการเปรียบเทียบอัตราส่วน ในช่วงระยะเวลาแล้วยังสามารถเปรียบเทียบอัตราส่วนของสหกรณ์กับสหกรณ์ประเภทเดียวกันอื่น ๆ ใน ระยะเวลาเดียวกัน เช่น เปรียบเทียบอัตราส่วนเงินทุนหมุนเวียนของสหกรณ์ ก. กับอัตราส่วนเงินทุน หมุนเวียนของสหกรณ์ ข. ในปี 2532 ว่าสหกรณ์ใดจะมีสภาพคล่องมากกว่ากัน เมื่อมีการเปรียบเทียบ กันไม่ว่าจะโดยวิธีใดก็ตาม จะทำให้สามารถทราบถึงฐานะการดำเนินงานและฐานะการเงินของสหกรณ์ ได้ว่าเป็นอย่างไร

เนื่องจากการวิเคราะห์ทางการเงินมีวัตถุประสงค์แตกต่างกัน และอัตราส่วนที่จะนำมาเป็น เครื่องมือในการวิเคราะห์มีอยู่หลายประเภท ดังนั้น ในการที่จะเลือกอัตราส่วนชนิดใดมาใช้ย่อมขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการวิเคราะห์ เช่น สถาบันการเงินซึ่งกำลังตัดสินใจว่าควรจะให้สหกรณ์การเกษตร กู้เงินระยะสั้นหรือไม่ เขาย่อมต้องการทราบถึงสภาพคล่องของสหกรณ์ในอนาคตอันใกล้ นั่นคือเขา

จะต้องเลือกใช้อัตราส่วนการเงินที่แสดงถึงสภาพคล่องของสหกรณ์ ในทางตรงกันข้ามถ้าเขาจะปล่อยเงินกู้ระยะยาวให้แก่สหกรณ์ เขาน่าจะสนใจประสิทธิภาพในการดำเนินงานของสหกรณ์มากกว่า เพราะการที่สหกรณ์มีสภาพคล่องดีในปัจจุบัน มิได้หมายความว่าความสามารถในการชำระหนี้ในระยะยาวจะดีเสมอไป ในการวิเคราะห์ทางการเงินนั้น นอกจากผู้วิเคราะห์จะเลือกชนิดของอัตราส่วนให้ตรงกับวัตถุประสงค์ในการวิเคราะห์แล้ว ผู้วิเคราะห์จะต้องตระหนักถึงข้อจำกัดต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของข้อมูลทางบัญชี ระยะเวลา หรือผลที่ได้จากการวิเคราะห์ซึ่งจะต้องคำนึงอยู่เสมอว่าเป็นเพียงสัญญาณเตือนให้เราวิเคราะห์รายละเอียดต่อไปว่าเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น และจะต้องตระหนักว่าไม่มีอัตราส่วนทางการเงินประเภทใดประเภทหนึ่งที่จะบอกให้ทราบถึงฐานะทางการเงินที่แท้จริง จะต้องมาจากหลาย ๆ ด้านด้วยกัน

ประเภทของอัตราส่วนทางการเงิน

อัตราส่วนทางการเงินสามารถแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 4 ประเภท คือ

1. อัตราส่วนสภาพคล่อง (Liquidity ratios)
2. อัตราส่วนหนี้สิน (Debt ratios)
3. อัตราส่วนความมีกำไร (Profitability ratios)
4. อัตราส่วนความคุ้มครอง (Coverage ratios)

1. อัตราส่วนสภาพคล่อง (Liquidity ratio)

อัตราส่วนสภาพคล่องเป็นอัตราส่วนที่ใช้วัดความสามารถในการชำระหนี้ระยะสั้นของสหกรณ์ โดยปกติแล้วการวิเคราะห์ทางการเงินจะสนใจศึกษาสภาพคล่องของสหกรณ์เป็นอันดับแรกจากตัวอย่างงบดุลของสหกรณ์ธุรกิจการเกษตรจำกัด ในปีการบัญชี 2532 สหกรณ์มีหนี้สินที่ถึงกำหนดชำระภายในระยะเวลา 1 ปีเป็นเงิน 784,000.- บาท ปัญหาที่คือสหกรณ์จะสามารถชำระคืนหนี้สินที่จะถึงกำหนดชำระจำนวนนี้ได้หรือไม่ ซึ่งจะหาคำตอบนี้ได้จากการวิเคราะห์อัตราส่วนสภาพคล่อง โดยปกติอัตราส่วนสภาพคล่องประกอบไปด้วย

- ก. อัตราส่วนหมุนเวียน (Current ratios)
- ข. อัตราส่วนหมุนเวียนเร็ว (Acid-test ratios or Quick ratios)

ค. อัตราหมุนเวียนของลูกหนี้การค้า (Liquidity of receivables)

ง. อัตราหมุนเวียนของสินค้า (Liquidity of inventory)

ก. อัตราส่วนหมุนเวียน (Current ratios)

อัตราส่วนหมุนเวียนเป็นการเปรียบเทียบสัดส่วนของภาระผูกพันระยะสั้นกับทรัพยากรระยะสั้นที่สามารถนำมาชำระภาระผูกพันนี้ได้ อันหมายถึง อัตราส่วนระหว่างสินทรัพย์หมุนเวียนกับหนี้สินหมุนเวียน สินทรัพย์หมุนเวียนจะประกอบด้วยเงินสดและเงินฝากธนาคาร ลูกหนี้การค้า ลูกหนี้เงินกู้ ลูกหนี้อื่น ๆ สินค้าคงเหลือ และเงินค้างรับ เป็นต้น ส่วนหนี้สินหมุนเวียนจะประกอบด้วยเจ้าหนี้การค้า เงินรับฝากจากสมาชิก หนี้สินระยะยาวที่ถึงกำหนดชำระคืน ภาษีรายได้ที่ถึงกำหนดชำระ เป็นต้น อัตราส่วนหมุนเวียนจะเป็นเครื่องมือที่ใช้กันมากที่สุดในการวัดความสามารถในการชำระหนี้สินในระยะสั้น เพราะสามารถแสดงให้เห็นถึงความสามารถที่สหกรณ์จะนำเอาเงินสดที่มีอยู่ในมือหรือขายสินทรัพย์หมุนเวียนที่มีอยู่ในขณะนั้นออกไป เพื่อนำมาดำเนินกิจการและยังมีเงินเหลือพอที่จะจ่ายคืนหนี้สินหมุนเวียนที่มีอยู่ให้แก่เจ้าหนี้ได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด

อัตราส่วนหมุนเวียน (Current ratios) ของสหกรณ์ธุรกิจการเกษตรจำกัดในปีการบัญชี 2532 สามารถคำนวณหาได้ดังนี้

$$\begin{aligned}\text{อัตราส่วนหมุนเวียน} &= \frac{\text{สินทรัพย์หมุนเวียน}}{\text{หนี้สินหมุนเวียน}} \\ &= \frac{822,000}{784,000} = 1.05\end{aligned}$$

การที่อัตราส่วนหมุนเวียนมีค่าเท่ากับ 1.05 แสดงให้เห็นว่าสหกรณ์แห่งนี้มีสินทรัพย์หมุนเวียนเป็น 1.05 เท่าของหนี้สินหมุนเวียน หรือทุก ๆ หนี้สินหมุนเวียน 1 บาท จะมีทรัพย์สินหมุนเวียนที่อาจนำมาชำระหนี้ได้ 1.05 บาท แสดงให้เห็นว่าอัตราส่วนหมุนเวียนของสหกรณ์นี้มีค่าต่ำมาก กล่าวคือ สหกรณ์เกือบจะต้องขายสินทรัพย์หมุนเวียนที่มีอยู่ทั้งหมด จึงจะสามารถชำระหนี้สินหมุนเวียนได้หมด หรืออาจกล่าวได้ว่าสหกรณ์มีสินทรัพย์ที่เป็นของตนเองน้อยมาก การดำเนินธุรกิจส่วนใหญ่อาศัยเงินกู้แทบทั้งสิ้น

ข. อัตราส่วนทุนหมุนเวียนเร็ว (Acid-test ratios or Quick ratios)

อัตราส่วนทุนหมุนเวียนเร็วเป็นวิธีการวัดสภาพคล่องของธุรกิจสหกรณ์ที่ละเอียดไปกว่าอัตราส่วนทุนหมุนเวียนเพื่อใช้วัดสภาพคล่อง โดยที่ไม่รวมเอาจำนวนสินค้าคงเหลือ ทั้งนี้ เพราะถือว่าสินค้าคงเหลือมีสภาพคล่องตัวต่ำที่สุดในบรรดาสินทรัพย์หมุนเวียนทั้งหมด แต่การเปลี่ยนเป็นเงินสดสินค้าคงเหลือก็มีโอกาสขาดทุนมากกว่าทรัพย์สินหมุนเวียนประเภทอื่น ๆ และเปลี่ยนเป็นเงินสดได้ช้า

อัตราส่วนทุนหมุนเวียนเร็วนี้เป็นการวัดความสามารถของธุรกิจในการชำระหนี้ระยะสั้นโดยไม่ต้องรองนกว่าจะขายสินค้าได้ ดังนั้น จึงเป็นการเปรียบเทียบระหว่างทรัพย์สินที่เป็นเงินสดและทรัพย์สินที่ใกล้เคียงกับเงินสดว่ามีพอเพียงจะชำระหนี้สินหมุนเวียนได้เพียงใดโดยคำนวณหาจากตัวอย่างของสหกรณ์ธุรกิจการเกษตรจำกัดดังต่อไปนี้

$$\begin{aligned}\text{อัตราส่วนทุนหมุนเวียนเร็ว} &= \frac{\text{ทรัพย์สินหมุนเวียน} - \text{สินค้าคงเหลือ}}{\text{หนี้สินหมุนเวียน}} \\ &= \frac{822,000 - 208,000}{784,000} \\ &= 0.78\end{aligned}$$

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่าสหกรณ์ธุรกิจการเกษตรจำกัดมีสินทรัพย์ที่เป็นเงินสดและใกล้เคียงเงินสดเป็น 0.78 เท่าของหนี้สินหมุนเวียน นั่นก็คือทุก ๆ 1 บาทของหนี้สินหมุนเวียน จะมีสินทรัพย์ที่สามารถชำระคืนได้ทันทีโดยไม่ต้องรอขายสินค้าเพียง 78 สตางค์เท่านั้น ดังนั้น ถ้าสหกรณ์จะชำระหนี้ได้ก็จำเป็นต้องรอขายสินค้าเสียก่อน ซึ่งในกรณีเช่นนี้แสดงให้เห็นว่าฐานะทางการเงินของสหกรณ์ไม่อยู่ในสภาพที่น่าจะไว้วางใจ

ค. อัตราหมุนเวียนของลูกหนี้การค้า (Liquidity of receivables)

การวัดสภาพคล่องของลูกหนี้เราอาจวัดได้จากอัตราการหมุนเวียนของลูกหนี้ (Receivable Turnover Ratio) ซึ่งเท่ากับ

$$\frac{\text{ยอดขายเชื่อ (Annual Credit Sales)}}{\text{ลูกหนี้ (Receivables)}}$$

ยอดขายเชื่อหมายถึงยอดขายเชื่อในหนึ่งงวดระยะเวลาบัญชี ส่วนลูกหนี้เป็นลูกหนี้ ณ วันสิ้นงวดเพียงวันเดียว เมื่อนำลูกหนี้ไปหารยอดขายเชื่อแสดงว่าในหนึ่งงวดระยะเวลาบัญชีลูกหนี้สามารถซื้อสินค้าได้กี่ครั้ง เช่น 1 ปีมียอดขายเชื่อ 12 ล้านบาท ซื้อเชื่อได้ครั้งละ¹ (ลูกหนี้อย่างงวด) 4 ล้านบาท แสดงว่าในเวลา 1 ปี ลูกหนี้หมุนมาซื้อสินค้าได้ 3 ครั้ง

$$\text{ขายเชื่อ (ล้านบาท)} \quad \frac{4 \quad 4 \quad 4}{1\text{ม.ค.} \quad 1\text{พ.ค.} \quad 1\text{ก.ย.} \quad 31\text{ธ.ค.}}$$

1 ปีขาย 12 ล้านบาท ขายครั้งละ 4 ล้านบาท แสดงว่าขายทั้งหมด 3 ครั้ง อัตราการหมุนเวียนของลูกหนี้ยังสูงภายใต้ราคาขายต่อหน่วยคงที่แสดงว่าดี เพราะอาจหมายความว่า 2 กรณี คือ

- 1) ขายเชื่อได้มาก และ/หรือ
- 2) มีลูกหนี้น้อย ลูกหนี้ชำระภายในระยะเวลาสั้น

จากอัตราการหมุนเวียนของลูกหนี้ทำให้ทราบถึงระยะเวลาในการเก็บหนี้โดยเฉลี่ย (Average Collection Period Ratio)

$$\frac{\text{จำนวนวันในปี}}{\text{อัตราการหมุนเวียนของลูกหนี้}} \quad \text{หรือ} \quad \frac{\text{Days in Year}}{\text{Receivable Turnover}}$$

$$\text{หรือ} \quad \frac{\text{จำนวนวันในปี} \times \text{ลูกหนี้ขายเชื่อ}}{\text{ขายเชื่อ}} \quad \text{หรือ} \quad \frac{\text{Days in Year}}{\text{Annual Credit Sales}}$$

ระยะเวลาในการเรียกเก็บหนี้โดยเฉลี่ยโดยปกติยิ่งสั้นน่าจะเป็นยิ่งดี แต่ระยะเวลาใดจึงจะเรียกว่าสั้น ระยะเวลาเท่าใดจึงจะเรียกว่ายาว ดังนั้น การพิจารณาระยะเวลาเก็บหนี้โดยเฉลี่ยเพื่อวัดสภาพคล่องของลูกหนี้จึงต้องเปรียบเทียบ Credit term และระยะเก็บหนี้เฉลี่ยของธุรกิจ

¹ ยอดลูกหนี้ ณ ระยะเวลาหนึ่งคือยอดที่ยอมขายเชื่อไปในแต่ละครั้ง

ถ้าระยะเวลาเก็บหนี้โดยเฉลี่ยของสหกรณ์เป็น 30 วัน ภายใต้ Credit term 3/10, n/45 และระยะเวลาเก็บหนี้โดยเฉลี่ยของสหกรณ์ทั่วไปเท่ากับ 28 วัน แสดงว่าลูกหนี้ของสหกรณ์อยู่ในเกณฑ์ดี เพราะการชำระหนี้โดยส่วนใหญ่กระทำภายในระยะเวลาของการให้สินเชื่อ แม้ว่าสหกรณ์โดยทั่วไปจะชำระโดยปกติ 28 วัน แต่ความล่าช้าของลูกหนี้สหกรณ์นี้อาจสืบเนื่องมาจากระยะเวลาสินเชื่อที่นานเกินไป ดังนั้น ลูกหนี้น่าจะมีคุณภาพ แต่ระยะเวลาการให้เครดิตของสหกรณ์เองอาจไม่เหมาะสม

นอกจากระยะเวลาเก็บหนี้โดยเฉลี่ยแล้ว การวัดคุณภาพของลูกหนี้ควรพิจารณาจากการจัดลำดับอายุของลูกหนี้ (Aging of account) ประกอบด้วยการจัดลำดับอายุหนี้จัดทำโดยการแบ่งกลุ่มว่าลูกหนี้ที่เปอร์เซ็นต์ ชำระภายในกี่วัน อยู่นั้นอยู่ในเวลาของการให้สินเชื่อหรือไม่ จากตัวอย่างข้างต้นแม้ระยะเวลาเก็บหนี้โดยเฉลี่ยจะเท่ากับ 30 วัน ในขณะที่ Credit term เป็น 45 วัน แต่เมื่อจัดอายุหนี้แล้วอาจทราบว่า มีลูกหนี้ประมาณ 18% ชำระหนี้หลังจาก 45 วัน ลูกหนี้ 60% ชำระภายในระยะเวลาของการให้ส่วนลด และลูกหนี้ 22% ชำระภายในระยะเวลาของการให้สินเชื่อ กรณีนี้มีลูกหนี้ถึง 18% ที่ละเลยการชำระหนี้ ดังนั้น ที่วิเคราะห์ไว้ว่าลูกหนี้มีคุณภาพก็อาจเปลี่ยนผลวิเคราะห์เป็นลูกหนี้มีคุณภาพต่ำก็ได้

สำหรับในขั้นนี้ การวัดคุณภาพของลูกหนี้อาจพิจารณาได้จากอัตราการหมุนเวียนของลูกหนี้ ซึ่งนำไปสู่ระยะเวลาในการเก็บหนี้โดยเฉลี่ยแต่เพียงประการเดียว โดยใช้ข้อสมมติฐานว่า ถ้าระยะเวลาเก็บหนี้โดยเฉลี่ยเป็นเท่าใด ลูกหนี้เกือบทั้งหมดชำระหนี้ภายในระยะเวลานั้น

ง. อัตราการหมุนเวียนของสินค้า (Liquidity of Inventory)

เป็นการวัดสภาพคล่องของสินค้า ซึ่งหาได้จากสูตร

$$\begin{aligned} \text{อัตราการหมุนเวียนของสินค้า} &= \frac{\text{ต้นทุนขาย (Cost of goods sold)}}{\text{สินค้าเฉลี่ย (Average Inventory)}} \\ &= \frac{1,028,000}{208,000} = 4.9 = 5 \end{aligned}$$

อัตราการผลิตของสินค้าแสดงให้เห็นถึงจำนวนครั้งที่ขายสินค้าได้ภายในระยะเวลา 1 งวดบัญชี อัตราการผลิตของสินค้า 5 ครั้ง แสดงว่าใน 1 ปี มีสินค้าแต่ละชิ้นถูกนำมาขายถึง 5 ครั้ง อัตราการผลิตของสินค้าที่สูงภายใต้ต้นทุนขายต่อหน่วยคงที่แสดงว่าดี เพราะอาจหมายความว่า 2 อย่างคือ ขายสินค้าได้มากทำให้ต้นทุนขายเพิ่มขึ้น หรือสินค้าน้อย ขายได้ภายในระยะเวลาสั้น แต่เหนื่อยเกินไปก็ไม่ได้เพราะอาจเสียโอกาสในการขายเนื่องจากสินค้าขาดมือ

อัตราการผลิตของสินค้าจะทำให้ทราบระยะเวลาในการขายสินค้าโดยเฉลี่ย กล่าวคือ

$$\text{ระยะเวลาในการขายสินค้าโดยเฉลี่ย (Average Days Sales Ratio)} = \frac{\text{จำนวนวันในปี (Days in Year)}}{\text{อัตราการผลิตของสินค้า (Inventory Turnover)}}$$

$$\text{หรือ} = \frac{\text{จำนวนวันในปี (Days in Year)} \times \text{สินค้าเฉลี่ย (Inventory)}}{\text{ต้นทุนขาย (Cost of goods sold)}}$$

ระยะเวลาการขายโดยเฉลี่ยของสหกรณ์แห่งนี้ จะถูกนำไปเปรียบเทียบกับระยะเวลาการขายของสหกรณ์โดยทั่วไป ถ้านานกว่าแสดงว่าสินค้าอาจล้าสมัยไม่อยู่ในความต้องการของตลาด โอกาสขายต่ำ คุณภาพการเปลี่ยนเป็นเงินสดย่ำแย่ ถ้าระยะเวลาการขายของสหกรณ์แห่งนี้สั้นกว่าระยะเวลาการขายของสหกรณ์โดยทั่วไป แสดงว่าเป็นสินค้าที่ขายได้รวดเร็วว่าคุณภาพของสินค้าก็ถือว่าเป็นที่นิยมของผู้บริโภค ดังนั้น คุณภาพการเปลี่ยนเป็นเงินสดย่อมสูง

2. อัตราส่วนหนี้สิน (Debt ratios)

อัตราส่วนหนี้สินเป็นอัตราส่วนที่ใช้วัดสัดส่วนของหนี้สินในโครงสร้างของเงินทุน ซึ่งทำให้ทราบถึงฐานะความเสี่ยงภัยในการชำระหนี้ อัตราส่วนหนี้สินสามารถแบ่งออกได้เป็น

ก. อัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (Debt to Net Worth Ratio)

ข. อัตราส่วนหนี้สินต่อเงินลงทุนรวม (Capitalization Ratio)

ก. อัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (Debt to Net Worth Ratio)

$$\text{อัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น} = \frac{\text{หนี้สิน (Debt)}}{\text{ส่วนของผู้ถือหุ้น (Net worth)}}$$

อัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น อาจวิเคราะห์ทั้งหนี้สินระยะยาว และหนี้สินทั้งหมด คือ

$$\text{อัตราส่วนหนี้สินระยะยาวต่อส่วนของผู้ถือหุ้น} = \frac{\text{หนี้สินระยะยาว (Long term debt)}}{\text{ส่วนของผู้ถือหุ้น (Net worth)}}$$

$$\text{อัตราส่วนหนี้สินทั้งหมดต่อส่วนของผู้ถือหุ้น} = \frac{\text{จำนวนหนี้สินทั้งหมด (Total debt)}}{\text{ส่วนของผู้ถือหุ้น (Net worth)}}$$

ถ้าอัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น = 0.8 หมายความว่า ขณะนั้นสหกรณ์มีหนี้สินเป็น 80% ของเงินทุนหรือในขณะที่มีเงินทุน 1 บาทจะมีหนี้สิน 0.80 บาท ถ้าอัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้นมีค่าสูง แสดงว่าสหกรณ์จัดหาเงินทุนดำเนินการส่วนใหญ่จากการกู้ยืมมากกว่าหาได้จากส่วนของผู้ถือหุ้น ทำให้เกิดความเสียหายทางการเงิน (Financial Risk) ในเรื่องของความสามารถชำระหนี้สูง โอกาสในการจัดหาเงินเพิ่มจากเจ้าหนี้ระยะยาวจะน้อยลง หรืออาจต้องจัดหาเงินกู้ในอัตราดอกเบี้ยที่สูงขึ้นกว่าเดิม สมาชิกสหกรณ์ผู้ซึ่งเป็นผู้ได้รับส่วนแบ่งคืนภายหลังเจ้าหนี้จะมีโอกาสลดน้อยลง ในกรณีนี้ทั้งเจ้าหนี้และสมาชิกจะต้องรับภาระการเสี่ยงภัยสูง ถ้าหากสหกรณ์จัดหาเงินทุนจากเจ้าหนี้จำนวนน้อย ความปลอดภัยของเจ้าหนี้จะสูง โอกาสที่จะได้รับชำระคืนมีมาก การจัดหาเงินทุนระยะยาวจากเจ้าหนี้เพิ่มเติมย่อมสูงตามไปด้วย ในขณะที่สมาชิกสหกรณ์ย่อมได้รับความคุ้มครองและปลอดภัยในการรับผลประโยชน์

ข. อัตราส่วนหนี้สินต่อเงินลงทุนรวม (Capitalization Ratio)

$$\text{อัตราส่วนหนี้สินต่อเงินลงทุนรวม} = \frac{\text{หนี้สินระยะยาว (Long, term debt)}}{\text{การจัดหาเงินทุนระยะยาว (Total Capitalization)}}$$

การจัดหาเงินทุนระยะยาวประกอบด้วยการกู้ยืมระยะยาว + ส่วนของผู้ถือหุ้น การอ่านและวิเคราะห์อัตราส่วนหนี้สินต่อเงินลงทุนรวมจะเป็นเช่นเดียวกับกรณีของอัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น

3. อัตราส่วนความมีกำไร (Profitability ratios)

อัตราส่วนความมีกำไรจะเป็นอัตราส่วนที่ใช้วัดสมรรถภาพในการหารายได้ซึ่งเราอาจวัดได้ 2 ประเด็นคือ สมรรถภาพในการหารายได้จากการลงทุนในสินทรัพย์และสมรรถภาพในการหารายได้จากการลงทุนของสหกรณ์ ดังนั้น อัตราส่วนความมีกำไรจึงแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

ก. อัตราส่วนความมีกำไรเมื่อเปรียบเทียบกับยอดขาย (Profitability in Relation to Sales)

ข. อัตราส่วนความมีกำไรเมื่อเทียบกับการลงทุน (Profitability in Relation to Investment)

ก. Profitability in Relation to Sales อัตราส่วนนี้จะวิเคราะห์กำไรในทุก ๆ ขั้นตอนว่าเป็นสัดส่วนขนาดใดเมื่อเทียบกับยอดขาย โดยสรุปอาจมีสองอัตราส่วนคือ

1) กำไรขั้นต้นต่อยอดขาย (Gross profit margin)

$$= \frac{\text{กำไรขั้นต้น (Gross Profit)}}{\text{ยอดขาย (Sales)}}$$

อัตราส่วนนี้ตั้งอยู่บนแนวความคิดที่ว่า ถ้ากำหนดให้ยอดขายเท่ากับ 100 บาท กำไรขั้นต้นจะเป็นเท่าไร โดยพิจารณาจากสมมติให้ x คือ กำไรขั้นต้น y คือยอดขาย

ถ้าขาย X จะได้กำไรขั้นต้น Y

$$" 100 " " \frac{Y}{X} \times 100$$

ดังนั้น ถ้าผลการคำนวณได้ = 30 ก็หมายความว่า กำไรขั้นต้นคิดเป็น 30% ของยอดขาย หรือขายได้ 100 บาท จะเป็นกำไรขั้นต้นเสีย 30 บาท

อัตราส่วนเปรียบเทียบกำไรขั้นต้นต่อยอดขาย (Gross profit margin) ทำให้ผู้วิเคราะห์ทราบต่อไปว่าเมื่อกำไรขั้นต้นเป็น 30% ต่อยอดขายแล้ว อัตราส่วนต้นทุนขายจะเป็น $(100 - 30) = 70\%$ ต่อยอดขาย เนื่องจากกำไรขั้นต้น = ยอดขาย - ต้นทุนขาย

อัตราส่วนกำไรขั้นต้นยิ่งสูงเท่าไร แสดงให้เห็นว่าสหกรณ์สามารถลดต้นทุนขายให้ต่ำลงได้มากเท่านั้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ย่อมเป็นความปรารถนาของผู้บริหารสหกรณ์เป็นอย่างยิ่ง อัตราส่วนนี้ปกติจะนำไปเปรียบเทียบกับอัตราส่วนชนิดเดียวกันของสหกรณ์โดยทั่วไปในระยะเวลาเดียวกัน ถ้าอัตราส่วนกำไรขั้นต้นของสหกรณ์แห่งนี้สูงกว่าแสดงว่าสหกรณ์สามารถทำกำไรได้มากกว่า และมีต้นทุนขายในอัตราที่ต่ำกว่า

2) กำไรสุทธิต่อยอดขาย (Net profit margin)

$$\text{กำไรสุทธิต่อยอดขาย} = \frac{\text{กำไรสุทธิหลังหักภาษี (Net profit after tax)}}{\text{ยอดขาย (Sales)}} \times 100$$

สูตรการคำนวณได้มาจากแนวคิดที่ว่า ขาย x ได้กำไรสุทธิ y ถ้าขาย 100 กำไรสุทธิจึงเท่ากับกำไรสุทธิหารด้วยยอดขายคูณด้วย 100 เช่นเดียวกับสูตรกำไรขั้นต้น

ถ้าผลการคำนวณออกมาได้ 10% หมายความว่าเมื่อมีกำไรสุทธิ 10 บาท ในขณะที่มียอดขาย 100 บาท นั่นก็คือต้นทุนขายและค่าใช้จ่ายในการขายเป็น 90% ถ้าทราบต้นทุนขายจากกำไรขั้นต้นต่อยอดขาย (Gross profit margin) จะทราบค่าใช้จ่ายในการขายจากการนำเปอร์เซ็นต์ต้นทุนขายหักออกจากต้นทุนขายและค่าใช้จ่ายในการขายค่า กำไรขั้นต้นต่อยอดขาย = 30% กำไรสุทธิต่อยอดขายจะเป็น 10% แสดงว่า ขาย 100 บาท ต้นทุนขาย 70 บาท กำไรขั้นต้น 30 บาท ค่าใช้จ่ายในการขาย 20 บาท และกำไรสุทธิ 10 บาท

ขาย	100
ต้นทุนขาย	<u>70</u>
กำไรขั้นต้น	30
ค่าใช้จ่ายในการขาย	<u>20</u>
กำไรสุทธิ	<u><u>10</u></u>

ในการวิเคราะห์นั้นเราจะนำอัตราส่วนกำไรสุทธิต่อยอดขายของสหกรณ์แห่งนี้ไปเปรียบเทียบกับอัตราส่วนเดียวกันของสหกรณ์โดยทั่วไป ถ้าอัตราส่วนของสหกรณ์เราสูงกว่าก็หมายความว่าสหกรณ์มีความสามารถในการทำกำไรได้มากกว่า หรือพูดได้ว่าสหกรณ์ของเรามีต้นทุนและค่าใช้จ่ายต่ำกว่า แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพที่สูงกว่า แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าอัตราส่วนกำไรสุทธิต่อยอดขายของสหกรณ์ของเราต่ำกว่าย่อมแสดงให้เห็นถึงการหย่อนความสามารถในการผลิต การขาย และการบริหาร ซึ่งทำให้ต้นทุนสูงกว่าสหกรณ์อื่น ๆ โดยทั่วไปแม้ว่าจะขายได้เท่ากัน ทำให้ได้รับกำไรน้อยกว่า

a. อัตราส่วนความมีกำไรเมื่อเทียบกับการลงทุน (Profitability in Relation to Investment)

การวิเคราะห์อัตราส่วนความมีกำไรเมื่อเทียบกับการลงทุนเป็นการวิเคราะห์สมรรถภาพในการทำกำไร โดยเปรียบเทียบกับการลงทุน ซึ่งหมายถึงกรณีการลงทุนของเจ้าของ (สมาชิก) และการลงทุนในสินทรัพย์ทั้งสิ้น ดังนั้น การวัดสมรรถภาพในการทำกำไรจึงแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ

1) อัตราผลตอบแทนจากการลงทุนในหุ้นสามัญ (Rate of Return on Common Stock Equity)

$$\begin{aligned} \text{อัตราผลตอบแทนจากการลงทุนในหุ้นสามัญ} &= \frac{\text{กำไรส่วนที่เป็นของผู้ถือหุ้นสามัญ}}{\text{ส่วนของทุนหุ้นสามัญ}} \\ &= \frac{\text{กำไรสุทธิหลังหักภาษี} - \text{เงินปันผลหุ้นบุริมสิทธิ}}{\text{ส่วนของทุนทั้งสิ้น} - \text{ราคาตามมูลค่าหุ้นบุริมสิทธิ}} \end{aligned}$$

อัตราส่วนนี้จะบอกให้ทราบสมรรถภาพในการลงทุนในหุ้นสามัญว่าก่อให้เกิดกำไรมากน้อยเพียงใด ถ้าผลการคำนวณยิ่งสูงแสดงว่าความสามารถในการทำกำไรจากการใช้เงินลงทุนยิ่งสูงเมื่อเทียบกับอัตราส่วนเดียวกันของสหกรณ์โดยทั่วไป ถ้าอัตราส่วนของสหกรณ์ของเราสูงกว่าหมายความว่าผู้บริหารสหกรณ์มีความสามารถที่สูงกว่า อัตราผลตอบแทนจากการลงทุนในหุ้นสามัญที่สูงย่อมเป็นสิ่งที่ผู้บริหารต้องการ

2) อัตราผลตอบแทนจากการลงทุนในสินทรัพย์ (Return on assets ratio)

$$\text{อัตราผลตอบแทนจากการลงทุนในสินทรัพย์} = \frac{\text{กำไรสุทธิหลังหักภาษี (Net profit after Tax)}}{\text{สินทรัพย์ที่มีตัวตนทั้งหมด (Total Tangible assets)}}$$

อัตราส่วนนี้จะบอกให้ทราบถึงสมรรถภาพในทรัพย์สินของสหกรณ์ว่าก่อให้เกิดกำไรมากน้อยเพียงใด นั่นคือ การใช้สินทรัพย์ของสหกรณ์จะก่อให้เกิดรายได้มากหรือน้อย ถ้าผลการคำนวณออกมาสูงแสดงว่าการใช้สินทรัพย์มีประสิทธิภาพสูง แต่ถ้าผลการคำนวณได้ออกมาต่ำย่อมแสดงให้เห็นถึงการใช้ทรัพย์สินที่ไม่มีประสิทธิภาพ อัตราผลตอบแทนจากการลงทุนในสินทรัพย์สามารถเรียกอีกชื่อหนึ่งได้ว่า Earning Power

4. อัตราส่วนความคุ้มครอง (Coverage Ratios)

อัตราส่วนความคุ้มครองสามารถใช้วัดความสามารถในการจ่ายชำระค่าใช้จ่ายทางการเงิน (Ability to pay financial charges) โดยการเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายทางด้านการเงินกับความสามารถในการจ่ายชำระค่าใช้จ่ายนั้น อัตราส่วนที่นิยมใช้คือ อัตราส่วนความคุ้มครองการจ่ายดอกเบี้ย (Interest Coverage Ratio)

$$\text{อัตราส่วนความคุ้มครองการจ่ายดอกเบี้ย} = \frac{\text{กำไรก่อนหักดอกเบี้ยและภาษี}}{\text{ดอกเบี้ยจ่ายในงวด}}$$

ถ้าผลการคำนวณเท่ากับ 15 หมายความว่า ดอกเบี้ยจ่ายได้รับความคุ้มครอง 15 เท่าหรือในกรณีที่ดอกเบี้ยที่จะต้องจ่าย 1 บาท สหกรณ์มีรายได้ 15 บาท เพื่อการจ่ายดอกเบี้ยนี้ อัตราส่วนที่สูงแสดงถึงความปลอดภัยของเจ้าหนี้ในอันที่จะได้รับชำระค่าดอกเบี้ย (โดยไม่คำนึงถึงเงินต้น)

สหกรณ์แต่ละแห่งจะมีค่าใช้จ่ายทางการเงินที่แตกต่างกันตามสิทธิเรียกร้อง บางสหกรณ์มีภาระผูกพันเรียงลำดับ เช่น

รายได้เฉลี่ยก่อนหักดอกเบี้ยและภาษี	2,000,000 บาท
ดอกเบี้ยจ่ายพันธบัตรอันดับ 1 ชนิด 7%	<u>400,000 บาท</u>
	1,600,000 บาท
ดอกเบี้ยจ่ายพันธบัตรอันดับ 2 ชนิด 5%	<u>160,000 บาท</u>

การคำนวณอัตราส่วนความคุ้มครอง อาจทำได้ภายใต้แนวความคิดต่าง ๆ ถ้าพิจารณาว่าสิทธิในการเรียกชำระค่าดอกเบี้ยก่อนหรือหลังไม่ใช่สิ่งสำคัญ สิ่งสำคัญก็คือภาระผูกพันทั้งสองเป็นภาระผูกพันคงที่ (Fixed charges) ของสหกรณ์ ไม่ว่าจะเป็นอย่างใดสหกรณ์ต้องจ่ายดอกเบี้ยทั้งสองเหมือนกันภายใต้แนวความคิดนี้อาจใช้อัตราส่วนความคุ้มครองการจ่ายดอกเบี้ยทั้งหมด (Overall interest coverage ratio)

$$\begin{aligned}\text{อัตราส่วนความคุ้มครองการจ่ายดอกเบี้ยทั้งหมด} &= \frac{\text{รายได้ก่อนหักดอกเบี้ยทั้งสิ้นและภาษี}}{\text{ดอกเบี้ยจ่ายทั้งสิ้น}} \\ &= \frac{2,000,000}{560,000} \\ &= 3.57 \text{ เท่า}\end{aligned}$$

ภายใต้แนวความคิดอื่นถือว่า ความคุ้มครองพันธบัตรอันดับ 1 น่าจะมาก่อนพันธบัตรอันดับ 2 ดังนั้น จึงอาจคำนวณได้ดังนี้

$$\text{ความคุ้มครองพันธบัตรอันดับ 1} = \frac{\text{กำไรก่อนจ่ายดอกเบี้ยพันธบัตรอันดับ 1}}{\text{ดอกเบี้ยพันธบัตรอันดับ 1}}$$

$$\frac{2,000,000}{4,000,000}$$

$$= 5 \text{ เท่า}$$

$$\text{และ ความคุ้มครองพันธบัตรอันดับ 2} = \frac{\text{กำไรก่อนจ่ายดอกเบี้ยพันธบัตรอันดับ 2}}{\text{ดอกเบี้ยพันธบัตรอันดับ 2}}$$

$$\frac{1,600,000}{160,000}$$

$$= 10 \text{ เท่า}$$

จะเห็นได้ว่าพันธบัตรอันดับ 2 ได้รับความคุ้มครอง (10 เท่า) มากกว่าที่พันธบัตรอันดับ 1 ได้รับความคุ้มครอง (5 เท่า) วิธีนี้จึงได้รับความนิยมน้อยกว่าแนวความคิดแรกที่พิจารณาความคุ้มครองรวม (Overall Coverage)